

ठाकुर चालिसेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर
तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका निम्ति
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

कल्पना अधिकारी

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६९

शोध निर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षकी छात्रा कल्पना अधिकारीले ठाकुर चालिसेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । अतः प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति २०६९/०८/०५

.....

डा. गोपीन्द्र पौडेल
(सह-प्राध्यापक)
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्व विद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय,
नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरकी छात्रा कल्पना अधिकारीले स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको ठाकुर चालिसेको जीवनी, व्यक्तित्व कृतित्वको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति	हस्ताक्षर
(१) देवीप्रसाद गौतम प्राध्यापक (विभागीय प्रमुख)
(२) डा. गोपीन्द्र पौडेल (शोधनिर्देशक)
(३) (बाह्य परीक्षक)

मिति : २०६९/०४/

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत ठाकुर चालिसेको जीवनी, व्यक्तित्व कृतित्वको अध्ययन शोधपत्र नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पारेकी हुँ । यो शोधपत्र मैले मेरा आदरणीय गुरु डा.गोपीन्द्र पौडेलज्यूको निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । शोधपत्रको लेखनमा आफ्नो अमूल्य समयलाई खर्चिएर स्नेहपूर्वक आवश्यक सल्लाह र सुझाव दिँदै सुमार्गतर्फ अग्रसर गराउनु हुने श्रद्धेय गुरुप्रति म कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

शोध प्रस्तावलाई विभागीय स्वीकृति प्रदान गरी शोधपत्र लेखनमा आवश्यक सरसल्लाह दिनु हुने नेपाली विभागका पूर्व विभागीय प्रमुख प्रा. राजेन्द्र सुवेदीप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । शोधपत्रको निर्माणमा आफ्नो समय, श्रम खर्च गरी सहयोग गर्नु हुने शोधनायक ठाकुर चालिसेप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यो शोधपत्र सम्बन्धी समस्याहरूलाई समाधानमुखी भएर सल्लाह दिनु हुने प्रा.केशव सुवेदी, डा.लक्ष्मण प्रसाद गौतमका साथै नेपाली विभागका सम्पूर्ण श्रद्धेय गुरुहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

मेरो अध्ययनलाई यस तहसम्म पुऱ्याई अमूल्य योगदान गर्नु हुने पूज्य बाबु ज्ञान प्रसाद अधिकारी र आमा गायत्री अधिकारीप्रति म सदैव ऋणी रहने छु । साथै मेरो उच्च शिक्षाको चाहनालाई पूरा गरिदिन सहयोग गरी दिनुहुने दाइ डिल्लीप्रसाद अधिकारी र भाउजू सुनीता अधिकारीको अमूल्य योगदान सदा अविष्मरणीय रहने छ । शोधपत्रको लेखनका क्रममा मलाई सहयोग गर्नु हुने मेरा सम्पूर्ण परिवारप्रति आभार प्रकट गर्दछु । मेरो उच्च शिक्षा अध्ययनको चाहनालाई मार्ग प्रशस्त गर्नुहुने श्रीमान सुदिप रिजाल तथा मेरा सम्पूर्ण परिवार जन प्रति आभार प्रकट गर्दछु । लेखनका क्रममा सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण सहपाठी मित्रहरू प्रति सधन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । अन्त्यमा समुचित मूल्याङ्कनका लागि यो शोधपत्र त्रिभुवन विश्व विद्यालय नेपाली विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

शैक्षिक सत्र : २०६४-०६५

क्रमाङ्क : १६७

शोधार्थी

कल्पना अधिकारी

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय , कीर्तिपुर

विषय सूची

पहिलो परिच्छेद

शोध परिचय	पृष्ठ सङ्ख्या
१.१. विषयपरिचय	१
१.२. शोध समस्या	२
१.३. शोध कार्यको उद्देश्य	२
१.४. पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.५. शोधकार्यको औचित्य	४
१.६. शोधकार्यको सीमाङ्कन	५
१.७. शोधविधि	५
१.८. शोधपत्रको रूपरेखा	५

दोस्रो परिच्छेद

ठाकुर चालिसेको जीवनी

२.१. वंश परम्परा जन्म र जन्मस्थान	६
२.२. बाल्यकाल	७
२.३. शिक्षा-दीक्षा	८
२.४. व्रतबन्ध विवाह तथा सन्तान	१०
२.४.१. व्रतबन्ध	१०
२.४.२. विवाह	१०
२.४.३. सन्तान	११
२.५. आर्थिक अवस्था	११
२.६. रुचि तथा स्वभाव	१२
२.६.१. रुचि	१२
२.६.२. स्वभाव	१३

२.७. पेसा तथा कार्यक्षेत्र	१४
२.७.१. प्रशासनिक सेवा	१४
२.७.२. समाज सेवा	१४
२.७.३. राजनीतिक सेवा	१५
२.७.४. शिक्षण पेसा	१६
२.७.५. संस्थागत संलग्नता	१७
२.८. लेखनका लागि प्रभाव र प्रेरणा	१७
२.९. लेखन आरम्भ	१८
२.१०. सिर्जनाको मुख्य क्षेत्र	१८
२.११. भ्रमण	१९
२.१२. सम्मान तथा पुरस्कार	२०
२.१३. निष्कर्ष	२०

तेस्रो परिच्छेद ठाकुर चालिसेको व्यक्तित्व

३.१. व्यक्तित्व निर्माणका विभिन्न पाटाहरू	२२
३.२. शारीरिक व्यक्तित्व	२२
३.३. साहित्यिक व्यक्तित्व	२४
३.३.१. उपन्यासकार व्यक्तित्व	२४
३.३.२. कथाकार व्यक्तित्व	२५
३.३.३. लेख निबन्धकार व्यक्तित्व	२६
३.३.४. अनुवादक व्यक्तित्व	२६
३.३.५. संस्मरणकार व्यक्तित्व	२७
३.३.६. हास्यव्यङ्ग्यकार व्यक्तित्व	२७
३.३.७. सम्पादक तथा पत्रकार व्यक्तित्व	२८

३.४. साहित्येत्तर व्यक्तित्व	२८
३.४.१. प्रशासनिक व्यक्तित्व	२८
३.४.२. समाजसेवी व्यक्तित्व	२९
३.४.३. राजनीतिक व्यक्तित्व	३०
३.४.४. शिक्षक व्यक्तित्व	३१
३.४.५. बहुभाषिक व्यक्तित्व	३१
३.५. जीवनदर्शन	३२
३.६. जीवनी, व्यक्तित्व र साहित्यिक लेखन बिच अन्तःसम्बन्ध	३२
३.७. निष्कर्ष	३४

चौथो परिच्छेद ठाकुर चालिसेका साहित्यिक कृतिहरूको अध्ययन

४.१ परिचय	३५
४.२ नेपाली साहित्यमा ठाकुर चालिसेको आगमन	३६
४.३ ठाकुर चालिसेको साहित्यिक यात्रा एवम् चरण विभाजन	३८
४.४ ठाकुर चालिसेका कृतिको विवरण	४२
४.५ ठाकुर चालिसेका औपन्यासिक कृतिको अध्ययन	४६
४.५.१ 'लङ्गडी' उपन्यासको विश्लेषण	४८
४.५.१.१ कथानक / कथावस्तु	४८
४.५.१.२ पात्र / चरित्र चित्रण	५१
४.५.१.३ परिवेश / पर्यावरण	५७
४.५.१.४ दृष्टिबिन्दु	५८
४.५.१.५ उद्देश्य	५९
४.५.१.६ भाषाशैली	६१
४.५.१.७ सारवस्तु	६२

४.५.२ 'मेरो मित्र' उपन्यासको विश्लेषण	६४
४.५.२.१ कथावस्तु/कथानक	६४
४.५.२.२ पात्र/ चरित्रचित्रण	६७
४.५.२.३ परिवेश/ पर्यावरण	७१
४.५.२.४ दृष्टिविन्दु	७३
४.५.२.५ उद्देश्य	७४
४.५.२.६ भाषाशैली	७५
४.५.२.७ सारवस्तु	७६
४.६. चालिसेका कथाहरूको विश्लेषण	७८
४.६.१ सम्पन्नता भित्रको एउटा यथार्थ	७८
४.६.२ मुटुभित्रको घाऊ	७९
४.६.३ आकाङ्क्षा	८०
४.६.४ माष्टर साहेब	८१
४.६.५ हजुर बा	८२
४.६.६ सृष्टि	८३
४.६.७ यो मेरो अठोट हो	८४
४.६.८ निश्कर्ष	८६
४.७. चालिसेका निबन्धहरूको विश्लेषण	८७
४.७.१ थप्पड	८७
४.७.२ अन्धकार बस्तीको प्रज्वलित दियो	८८
४.७.३ निश्कर्ष	८९
४.८ चालिसेका साहित्यिक प्रवृत्ति र योगदानको निरूपण	९०
४.८.१ सामाजिक यथार्थताको चित्रणमा रुचि	९०
४.८.२ सहरिया तथा ग्रामीण जीवनको प्रस्तुति	९१
४.८.३ नारी समस्याको प्रस्तुतिमा गहिरो रुचि	९२

४.८.४ जागिरे जीवनका समस्याको प्रस्तुति	९४
४.८.५ पारिवारिक समस्याको चित्रण	९५
४.८.६ प्रेम तथा यौनमूलक समस्याको प्रस्तुति	९६
४.८.७ आर्थिक, सामाजिक विसङ्गतिप्रति व्यङ्ग्य र विरोध	९७
४.८.८ जीवनका विसङ्गत पक्षको चित्रणमा रुचि	९८
४.८.९ सुधारवादी चेतनाको सम्प्रेषण	९९
४.८.१० आलोचनात्मक यथार्थवादको अवलम्बन	१०१
४.८.११ निष्कर्ष	१०२

पाँचौँ परिच्छेद उपसंहार तथा निष्कर्ष

५.१ उपसंहार	१०३
५.२ निष्कर्ष	१०९
सन्दर्भ ग्रन्थ सूची	१११- ११२

सङ्क्षेपीकृत रूप

अ	= अध्याय
आ.सं.	= आठौँ संस्करण
ई.पू.	= ईसा पूर्व
एम.ए	= मास्टर इन आर्ट
गा.वि. स.	= गाउँ विकास समिति
चौ. सं.	= चौथो संस्करण
डा.	= डाक्टर
तृ.प.	= तृतीय परिच्छेद
ते. सं.	= तेस्रो संस्करण
त्रि.वि.	= त्रिभुवन विश्वविद्यालय
दो. सं.	= दोस्रो संस्करण
ने. रा. प्र. प्र.	= नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
ने.सं.वि.	= नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय
नं.	= नम्बर
पृ.	= पृष्ठ
वि.सं.	= विक्रम सम्वत्
सम्पा.	= सम्पादक